

DRUŽBENA STIGMA, POVEZANA S PANDEMIJO COVIDA-19

VODNIK ZA PREPREČEVANJE IN NASLAVLJANJE DRUŽBENE STIGME¹

Ciljno občinstvo: vlada, mediji in lokalne organizacije, ki delujejo v povezavi s pandemijo, povezano s koronavirusom sars-cov-2.

Razširjanje novega koronavirusa bodo ustavila dejstva, ne strah.

- Širite dejstva in natančne informacije o bolezni.
- Uprite se mitom in stereotipom.
- Skrbno izbirajte besede – način komunikacije lahko vpliva na vedenje drugih.

KAJ JE DRUŽBENA STIGMA

Družbena stigma v kontekstu zdravja je negativna povezava med osebo ali skupino ljudi z določenimi značilnostmi in določeno boleznijo. Ob izbruhu to lahko pomeni, da so ljudje ožigosani, stereotipizirani, diskriminirani, ločeno obravnavani in/ali izgubijo status zaradi zaznane povezave z boleznijo.

Takšna obravnava lahko negativno vpliva na obolele in njihove skrbnike, družino, prijatelje in skupnosti. Prav tako so lahko stigmatizirani ljudje, ki nimajo bolezni, a si delijo druge značilnosti s to skupino.

Trenutni izbruh covid-19 je sprožil družbeno stigmatiziranje in diskriminatorno vedenje proti ljudem iz določenega etničnega okolja in vseh, za katere se zdi, da so bili v stiku z virusom.

ZAKAJ COVID-19 POVZROČA TOLIKO STIGMATIZIRANJA

Raven stigmatiziranja, povezana s **covidom-19**, temelji na treh glavnih dejavnikih: 1. gre za novo bolezen, o kateri je še veliko neznanega; 2. pogosto se bojimo neznanega; in 3. ta strah se zlahka poveže z drugačnimi.

Razumljivo je, da v javnosti prihaja do zmede, tesnobe in strahu. Žal ti dejavniki obenem podžigajo škodljive stereotipe.

KAKŠEN JE UČINEK

Stigma lahko ogrozi družbeno povezanost in zahteva družbeno izoliranje skupin, kar lahko prispeva k razmeram, v katerih je verjetnost širjenja virusa večja in ne manjša. To lahko privede do resnih zdravstvenih težav in ogroža nadzor izbruha bolezni.

Stigma lahko:

- privede do skrivanja bolezni, da bi se ljudje izognili diskriminaciji;
- preprečuje ljudem, da bi takoj poiskali medicinsko pomoč;
- odvrča prevzemanje zdravih navad.

KAKO PRISTOPATI DO DRUŽBENE STIGME

Dokazi jasno kažejo, da stigma in strah, ki spremljata nalezljive bolezni, ovirata pravilen odziv. Treba je graditi trdno zaupanje in ponuditi zanesljive zdravstvene storitve in svetovanje, izkazovati empatijo s prizadetimi, poskrbeti za razumevanje bolezni in uvesti učinkovite, praktične ukrepe, s katerimi lahko ljudje zaščitijo sebe in svoje bližnje. Za učinkovito delovanje proti bolezni in zaradi izogibanja podžiganju strahu in stigme je najpomembnejše, kako komuniciramo o virusu sars-cov-2. Razviti moramo varno okolje, da bomo lahko odprto, iskreno in učinkovito razpravljali o bolezni in njenih učinkih.

¹ Ta kontrolni seznam priporoča Center Johna Hopkinsa za komunikacijske programe, Omrežje READY. Posodobljeno 24. februarja 2020.

Kako pristopati do družbene stigme, da ne bi poslabšali situacije?

1. **Besede so pomembne:** Kaj je priporočljivo in kaj ne, ko govorimo o novem koronavirusu sars-cov-2.
2. **Aktivno ukrepanje:** Preproste stvari, ki preženejo stigmo.
3. **Napotki za komunikacijo.**

BESEDE SO POMEMBNE

Ko govorimo o bolezni zaradi novega koronavirusa, lahko posamezne besede (npr. sumljivi primeri, izolacija ...) in jezikovne oblike negativno vplivajo na ljudi in spodbujajo stigmatiziranje. Utrjujejo lahko obstoječe negativne stereotipe ali predsodke, krepijo zmotne povezave bolezni in drugih dejavnikov, širijo strah ali omogočajo razčlovečenje obolelih.

To lahko odvrača ljudi od tega, da bi se dali pregledati, testirati in bi se umaknili v samoosamo. V vseh komunikacijskih kanalih, vključno z mediji, priporočamo jezik, ki postavlja človeka na prvo mesto, ki spoštuje ljudi in jih opolnomoči. Posebej pomembne so besede, ki jih uporabljajo novinarji v medijih, saj ti oblikujejo jezik in komunikacijo o novemu koronavirusu. Negativno poročanje lahko vpliva na to, kako dojemamo in ravnamo z ljudmi, za katere sumimo, da so okuženi s koronavirusom, z obolelimi, njihovimi družinami in s prizadetimi skupnostmi.

Pomagamo si lahko s konkretnimi primeri ustrezne jezikovne in terminološke rabe o HIV, tuberkulozi in prašičji gripi, ki manj stigmatizira, kar pomaga nadzirati epidemije in pandemije.²

Nekaj zgledov

DA: Govorite o novi bolezni covid-19, ki jo prinaša koronavirus sars-cov-2.

NE dodajajte lokacije ali narodnosti, ne gre za *vuhanski virus* ali *kitajski virus* ali *azijski virus*. Uradno ime bolezni je bilo namerno izbrano tako, da bi se izognili stigmatizaciji – ,co' prihaja od *corona*, ,vi' pomeni *virus*, ,d' pa *disease* – bolezen; 19 označuje, da se je bolezen pojavila leta 2019.

DA: Govorite o ljudeh, ki imajo covid-19, ki se zdravijo zaradi covid-19, ki okrevajo po okužbi z novim koronavirusom, ki so umrli po okužbi z novim koronavirusom.

NE govorite o bolnikih kot primerih ali žrtvah koronavirusa.

DA: Govorite o ljudeh, ki morda imajo covid-19.

NE govorite o osumljenih za covid-19 ali o morebitnih primerih.

DA: Recite, da so ljudje zboleli za covidom-19.

NE govorite o tem, da ljudje prenašajo covid-19, okužili druge ali razširili virus.

DA: O tveganju zaradi covid-19 govorite natančno, na osnovi znanstvenih podatkov in zadnjih uradnih napotkov zdravstvenih služb.

NE ponavljajte ali delite nepotrjenih govoric in se izogibajte uporabi besed, ki ustvarjajo strah, na primer *kuga*, *apokalipsa* ...

DA: Govorite pozitivno in poudarjajte učinkovitost preventivnih ukrepov in zdravljenja. Za večino ljudi je to bolezen, ki mine. Obstajajo preprosti napotki, ki jih lahko vsi upoštevamo, da naši bližnji in mi ter najranljivejši med nami ostanemo varni.

NE poudarjajte negativnih sporočil, da najbolj ranljivi ostanejo varni.

DA: Poudarjajte učinkovitost upoštevanja ukrepov za preprečevanje prenosa novega koronavirusa, zgodnjega pregledovanja, testiranja in zdravljenja.

Pomembno

Uporaba terminologije, ki kriminalizira ali razčloveči, ustvarja vtis, da so oboleli naredili nekaj narobe ali da so manj človeški od drugih, kar podpihuje stigmo, spodkopava empatijo in lahko povzroči obotavljanje, da bi ljudje poiskali zdravniško pomoč ali sodelovali pri pregledih, testiranju in morebitni karanteni.

AKTIVNO UKREPANJE

Vlade, državljani, mediji, ključne vplivne osebe in skupnosti so zelo pomembni pri preprečevanju in ustavljanju stigmatiziranja ljudi iz Kitajske in Azije. Pozorno in premišljeno komunicirajmo na družbenih omrežjih in drugih komunikacijskih platformah, podprimo in izvajajmo ukrepe proti širjenju novega koronavirusa.

² Smernice za terminologijo UNAIDS

- **Širite dejstva.** Stigmatiziranje je lahko posledica nezadostnega poznavanja dejstev o načinih prenašanja in zdravljenja nove bolezni covid-19, ki jo povzroča koronavirus, in možnostih njenega preprečevanja. Na to se najbolje odzovete tako, da daste prednost zbiranju, utrjevanju in širjenju natančnih informacij za posamezno državo in družbo o prizadetih območjih, individualni in skupinski ranljivosti zaradi koronavirusa sars-cov-2, o možnostih zdravljenja in možnem dostopu do informacij za zdravljenje. Uporabljajte preprost jezik in se izogibajte kliničnim izrazom. Družbena omrežja so uporabna za seznanjanje velikega števila ljudi, obenem pa je ta način povezan z razmeroma nizkimi izdatki.³
- **Vključite vplivne osebe v družbi.**⁴ Prav tako lahko k večji opaznosti sporočil, ki zmanjšujejo stigmatizacijo, pomagajo zdravniki, sociologi, psihologi, duhovniki, kulturniki, športniki, gospodarstveniki, župani ... Informacije morajo biti natančno usmerjene, osebne, ki sodelujejo pri posredovanju teh informacij, pa morajo biti kompetentne, osebno zavzete ter geografsko in kulturno primerne za občinstvo, na katerega želijo vplivati.
- **Zagotovite slišnost glasú.** Pričevanja lokalnih ljudi o okužbi z novim koronavirusom, zdravljenju ali pomoči bližnjim naj poudarijo, da se večina med njimi pozdravi. Poudarjajte nesebičnost in humanost zdravstvenih delavcev, ki so lahko prav tako stigmatizirani. Pri zmanjševanju stigmatiziranja v družbi so nepogrešljivi tudi prostovoljci.
- **Predstavite različne etnične skupine.** Vse gradivo naj prikazuje različne skupnosti, ki so izpostavljene in sodelujejo pri preprečevanju širjenja koronavirusa-Pisave, simboli in oblike naj bodo nevtralni in naj ne izpostavljajo nobene določene skupine.
- **Etično novinarstvo.** Novinarsko poročanje, ki se preveč osredotoča na obnašanje posameznika in odgovornost bolnika, ker je širil koronavirus, lahko poveča stigmatiziranje ljudi, ki so morda bolni. Nekateri mediji so se na primer osredotočali na špekulacije o izvoru covid-19, ko so skušali odkriti 'prvega bolnika' v vsaki državi. Poudarjanje naporov pri odkrivanju cepiva in zdravljenja lahko poveča strah in daje vtis, da smo nemočni pri zdajšnjem ustavljanju okužb. Namesto tega raje širite vsebine o osnovnih načinih za preprečevanje prenosa, o bolezenskih znakih covida-19 in kdaj poiskati zdravniško pomoč.
- **Povezave.** Kar nekaj pobud naslavlja stigmatiziranje in stereotipe. Ključnega pomena so povezave s temi dejavnostmi ter ustvarjanje gibanja in pozitivnega okolja, ki je skrbno, pozorno in empatično do vseh.

NAPOTKI ZA KOMUNIKACIJO

Infodemija napačnih informacij in govoric se širi hitreje kot koronavirus. To prispeva k negativnim učinkom, vključno s stigmatizacijo in diskriminacijo ljudi z območij, na katerih je prišlo do izbruha. Potrebujemo kolektivno solidarnost in jasne informacije za ukrepanje, da podpremo skupnosti in posameznike, na katere je vplival ta novi izbruh.

Napačne predstave, govornice in neresnične informacije povečujejo stigmo in diskriminacijo ter ovirajo učinkovito ukrepanje.

- **Odpravite napačne predstave,** obenem pa potrdite, da so čustva ljudi zelo realna, kar velja tudi za njihovo ravnanje, a temeljijo na napačnih predpostavkah.
- **Spodbujajte pomen preprečevanja,** ukrepov za reševanje, zgodnjega testiranja in zdravljenja.

Za preprečevanje nadaljnjega prenosa in omilitev zaskrbljenosti skupnosti potrebujemo kolektivno solidarnost in globalno sodelovanje.

- **Delite naklonjene in razumevajoče vsebine** ali teme, ki dajejo človeški obraz izkušnjam in naporom posameznikov in skupin, ki jih je prizadel novi koronavirus sars-cov-2.
- **Podpirajte in spodbujajte vse,** ki se v prvih vrstah odzivajo na ta izbruh (zdravstveni delavci, prostovoljci, vodje skupnosti itd.).

³ Nigerija je leta 2014 uspešno omejila izbruh ebole, ki je prizadel še tri druge države v Zahodni Afriki, tudi s širjenjem natančnih informacij in razkrivanjem lažnih sporočil po twitterju in facebooku. Intervencija je bila še posebej uspešna zaradi nevladnih organizacij, slavnih medijskih osebnosti, blogerjev, ki so široka omrežja uporabili za posredovanje informacij in deljenje mnenj o bolezni in zdravljenju. Fayoyin, A. 2016. Vključevanje družbenih omrežij za komunikacijo o zdravju v Afriki: pristopi, rezultati in nauki. *Journal of Mass Communication and Journalism*, 6(315).

⁴ Izraz »učinek Angeline Jolie« so skovali raziskovalci komuniciranja na področju javnega zdravja ob povečanem številu spletnih iskanj o genetiki raka dojke in testiranju, ko se je leta 2013 igralka Angelina Jolie odločila za dvojno mastektomijo (operativno odstranitev dojke), o kateri so mediji veliko poročali.